

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM

Hadtudományi Doktori Iskola

TÉZISFÜZET

Zsolt Melinda

**Az Európai Unió megújuló energiákra vonatkozó törekvései
és a közös kül- és biztonságpolitika**

című PhD értekezéséhez

Témavezető: Prof. Dr. Molnár Anna

Budapest, 2023

Tartalomjegyzék

A tudományos probléma megfogalmazása	3
Kutatási célok.....	4
Hipotézisek.....	4
Kutatási módszerek	5
Az elvégzett vizsgálat tömör leírása fejezetenként	9
Összegzett következtetések	11
Új tudományos eredmények.....	18
Az eredmények gyakorlati felhasználhatósága, ajánlások	19
A szerző publikációinak jegyzéke.....	20
A doktori értekezés benyújtójának szakmai-tudományos életrajza	22

A tudományos probléma megfogalmazása

Az EU napirendjén nagyon régóta szerepelnek a megújuló energiaforrások, de a jelenlétük leginkább a diskurzus szintjén értelmezhető annak ellenére, hogy számos előrelépés történt az integrációjukban. A gazdasági környezet és az ebből eredő érdekek azonban mindig visszaszorították a törekvéseket, és rendre az Oroszországi Föderációból érkező földgáz jelentette a megoldást. Az európai és a globális energiaválság jelentős kihívások elé állította az EU-t és tagállamait, hogy fenntartsák energiabiztonságukat, és több évtized után megszüntessék, de legalább csökkentsék energiafüggőségüket.¹

Az EU elkötelezett a klímaváltozás elleni küzdelem mellett, és ehhez kiemelten fontos eszköznek tartja a megújuló energiák minél szélesebb körű alkalmazását.² Az Európában megtermelt energiák, így a megújuló energiák továbbá eszközként szolgálnak az EU energiafüggőségének csökkentésére azzal, hogy elősegítik a diverzifikációt.³ Az energiaforrások diverzifikációját és a megújuló energiaforrások minél szélesebb körű alkalmazását a válság kezelése eszközeinek is tekintik, de még mindig sok a bizonytalanság, hogy milyen stratégiát érdemes alkalmazni ahhoz, hogy sikeresen lehessen integrálni az energiamixbe elsősorban az időjárásfüggő megújuló energiaforrásokat, és ezzel párhuzamosan fenn tudják tartani az energiabiztonságot.

A világban elkezdődött egy geopolitikai átrendeződés, amelynek egyik jelentős mozgatórugója az átállás a fosszilis energiákra épülő gazdaságról egy alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaságra.⁴ Az EU közben egyensúlyozni próbál a klímaváltozás elleni globális küzdelemben a vezető szerep betöltése és azzal járó értékrend, az ambiciózus vállalások és példamutató szakpolitikai irányok megvalósítása, valamint a normál ügymenet biztosítása között. Amellett, hogy a klímavédelemben utat próbál mutatni a világnak, a reálpolitikai döntésekben továbbra is muszáj gondoskodnia az ellátásról, a gazdasági és a társadalmi biztonságról.⁵

Az értekezés átfogó célja, hogy megvizsgálja, az EU-ban milyen diskurzusok övezik a megújuló energiaforrások térnyerését, az EU milyen stratégiák mentén kezeli az energiabiztonsággal összefüggő kihívásokat, és ebben milyen szerepet szán ebben a megújuló

¹ European Commission, REPowerEU Plan COM/2022/230 final.

² Európai Bizottság, Az Európai Zöld Megállapodás COM/2019/640 (2019. december 11.).

³ Európai Bizottság, „Európai energiabiztonsági stratégia. COM(2014) 0330. Európai Bizottság, 2014. május 28.”

⁴ Európai Tanács, „Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás”.

⁵ Lazard, „The EU’s Much-Flaunted Climate Leadership Is Full of Loopholes”.

energiaforrásoknak. A közös kül- és biztonságpolitikán belül áttekintem a megújuló energiákra átállás geopolitikai következményeit és ebben az EU szerepét és kihívásait a klímaváltozás elleni globális küzdelem vezetőjeként.

Kutatási célok

C1. Megvizsgálni az EU-ban a diskurzust a megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája kapcsolatában az energiapolitika fejlődésén keresztül.

C2. Megvizsgálni, hogy az EU energiabiztonsági percepciója hogyan változott összefüggésben az orosz energiaimport-függőség megítélésének átalakulásával, és hogy ez a változás hogyan befolyásolta a megújuló energiaforrások terjedését.

C3. Megvizsgálni, hogy az EU hogyan alkalmazza a biztonságiasítás fogalmát a megújuló energiaforrások integrációjának támogatására.

C4. Feltárni, hogy az EU hogyan használja a közös kül- és biztonságpolitikában érdekérvényesítésre, hogy saját magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként pozicionálja.

Hipotézisek

H1. A megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája között hosszú ideig egyirányú kapcsolat állt fenn, melyben az energiapolitika haladt az élen, és a biztonságpolitika követte passzívan.

H2. Az EU energiabiztonsági percepciója az orosz energiaimport-függőség megítélésének átalakulásával megváltozott, és előtérbe kerültek a megújuló energiaforrások.

H3. Az EU esetében a biztonságiasítás fogalma csak részben alkalmazható a megújuló energiaforrások integrációjára.

H4. Az EU kül- és biztonságpolitikai érdekérvényesítésének erősítésére saját magát a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezetőjeként pozicionálja.

Kutatási módszerek

A disszertáció elemzési keretének meghatározó elmélete a konstruktivizmus, ami a nemzetközi kapcsolatok vizsgálataiban gyakran szereplő geopolitikai struktúrákkal szemben nyelvi eszközökön keresztül megjelenő eszmék, normák és értékek szerepét helyezi a középpontba.⁶ Ez az információ megosztásán túl azt is jelenti, hogy ezeknek a nyelvi eszközöknek a mentén társadalmi interakciók jönnek létre.⁷ A nemzetközi kapcsolatok konstruktivista elméletére épül a biztonsági tanulmányok koppenhágai iskolájának szektorális elmélete, illetve ehhez kapcsolódva a biztonságiasítás. A biztonság fogalmának meghatározása ebben kulcsszerepet tölt be, hiszen a biztonság egy interszjektív tartalom, ami a biztonsági diskurzus szereplői és az őket körülvevő kontextus alapján felépített konstrukció.⁸ A nyelv és a kifejezés módja befolyásolja tehát, hogy ez a konstrukció hogyan formálódik, és pontosan milyen tartalmat tulajdonítanak a biztonság fogalmának.

Módszertani szempontból ez a nyelvi eszközök hangsúlyozását jelenti, így a diskurzuselemzés fogalmi viszonyrendszerének alkalmazása elvezet a kitűzött kutatási célokhoz. A disszertációban ezért a dokumentumelemzés módszertanának alkalmazásával, kvalitatív eszközökkel vizsgálom a megújuló energiaforrások terjedésére vonatkozó diskurzust. A diskurzuselemzés lehetővé teszi továbbá a társadalmi kontextus vizsgálatát is.⁹

A diskurzusanalízis módszertanán belül dokumentumok tartalomelemzését végzem el,¹⁰ ami „dokumentumok szisztematikus áttekintését és értékelését foglalja magában”.¹¹ A dokumentumelemzés ennek értelmében alkalmazható elsődleges kutatásra, például az uniós intézmények által kiadott szakpolitikai és stratégia dokumentumok értelmezésére a kontextusba helyezésük segítségével, és alkalmazható másodlagos kutatásra is, például tudományos publikációk tartalomelemzésével egy adott fogalom változásának vizsgálatára. A dokumentumelemzés módszertani szempontból nem ír elő kötelező érvényű szabályokat.¹²

Mivel a kutatásom egy hosszabb időszakot fed le, ezért a diskurzuselemzést a folyamatkövetéssel ötvöző diskurzuskövetés (discourse tracing) módszertanát használom. Ennek segítségével áttekintem, hogy a vizsgált időszak során hogyan alakult át, fejlődött a

⁶ Fierke, „Links across the Abyss”.

⁷ Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*.

⁸ Gazdag Ferenc és Tóth Péter, „A biztonság fogalmának határaitól”.

⁹ Jakusné Harnos Éva, „A dokumentumelemzés módszertana”.

¹⁰ Babbie, „Tartalomelemzés”.

¹¹ Bowen, „Document Analysis as a Qualitative Research Method”, 27.

¹² Jakusné Harnos Éva, „A dokumentumelemzés módszertana”.

megújuló energiaforrások témakörében a diskurzus.¹³ A diskurzuskövetés négy egymást követő fázisból áll: a kutatás tervezése, adatgyűjtés, elemzés és értékelés. Az első fázis, a kutatás tervezése magába foglalja a kutatás tartalmának meghatározását és előkészítését, valamint a szakirodalom áttekintését. A második fázis az adatgyűjtés, melynek fontos része a megfelelő és szükséges információ kiválasztása, majd az adatok kronológiai rendezése, értelmezése. A harmadik fázisban kerül sorra az elemzés, melynek során strukturált válaszok születnek a kérdésekre, ide tartoznak továbbá az esettanulmány megírása. Végül a negyedik fázis az értékelés, ami a kutatásból levont elméleti és gyakorlati következtetésekkel foglalkozik. Összességében a négy fázis során a fókusz a diszkurzív gyakorlatok kialakítását és értelmezését követi a különböző szinteken.¹⁴

Az uniós dokumentumokban 1981-ben szerepelt először, hogy a megújuló energia a diverzifikáció eszköze lehet, és 2023-ra jutott el oda, hogy az EU deklarált célja a megújuló energiaforrások részarányának megnövelése és az elterjedésének felgyorsítása, amivel összességében egyszerre több szakpolitika célját teljesíti.

Az elemzés elkészítéséhez a diskurzuskövetés módszertanának megfelelően nagyban támaszkodok elsődleges forrásokra.¹⁵ Az EU értékrendjéből és működéséből adódóan kiemelt figyelmet fordít az átláthatóságra, így lehetőség van rendkívül jól rendszerezett és áttekinthető, nagy mennyiségű információ alapján végezni a kutatást. Az elemzéshez az uniós intézmények közül az Európai Bizottság, az Európai Tanács és az Európai Parlament hivatalos szakpolitikai javaslatai, jelentései, állásfoglalásai és egyéb stratégiai dokumentumai közül azokat használom, amelyek az energiapolitika és a közös kül- és biztonságpolitika fordulópontjait jelentik, és ezeket vizsgálom az EU energiabiztonsági percepciója és a megújuló energiaforrások szempontjából.

A tartalomelemzés szabályát követve úgy dolgozom fel az EU biztonságpercepciója változásainak megjelenését a diskurzusban, hogy egyrészt követem, hogy ugyanaz a forrás mit kommunikál egy hosszabb időszakot felölelve egy témáról, ehhez követem az uniós intézmények közleményeit, másrészt ugyanarról a témáról több forrás kommunikációját is feldolgozom, ehhez pedig másodlagos forrásokra támaszkodok. Az uniós döntések hátterének és következményeinek megismeréséhez, valamint a biztonsági gondolkodás átalakulásának követéséhez használok akadémiai forrásokat és olykor a mainstream médiában megjelenteket,

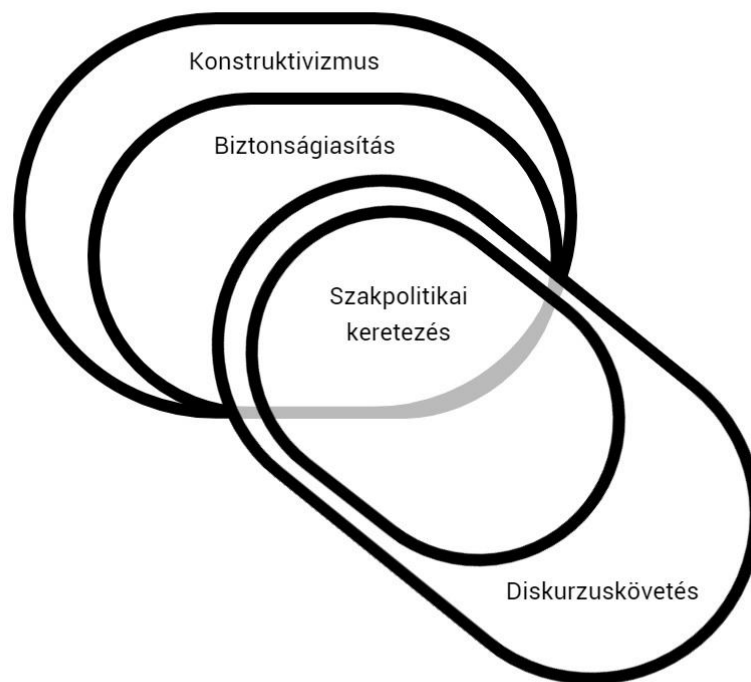
¹³ LeGreco és Tracy, „Discourse Tracing as Qualitative Practice”, 1517.

¹⁴ LeGreco és Tracy, 1522–23.

¹⁵ LeGreco és Tracy, 1524–25.

beszédeket, elemzéseket, véleménycikkeket. A diskurzus követéséhez áttekintem, hogy a biztonsági gondolkodásban hogyan jelennek meg a stratégiai dokumentumokban körvonalazott területek, a vizsgálat során itt is az energiabiztonságra és a megújuló energiaforrásokra fókuszálok.

Az elemzés szempontjainak alátámasztásához az uniós intézmények adott időpontokban képviselt álláspontjait vizsgálom, amelyeket kulcsfontosságú stratégiai dokumentumok nyilvánosságra hozatalát közvetlenül megelőző és követő nyilatkozatokra és sajtóközleményekre építek. Hasonlóan járok el az elemzés szempontjából fontos eseményekre adott hivatalos uniós reakciók vizsgálatakor. Az EU biztonságpercepciója változásának nyomon követéséhez uniós intézmények, elsősorban az Európai Bizottság vezető tisztségviselőinek az intézmények hivatalos weboldalain megjelent nyilatkozatait és sajtóközleményeit elemzem. A kutatás alapját összesen 149 elsődleges forrás nyújtotta, valamint 272 másodlagos forrást használtam fel.

1. ábra: A disszertáció módszertani keretének vázlata
Forrás: a szerző szerkesztése

A diskurzus részletes vizsgálata rávilágít arra, hogy mely eszközök alakították a megújuló energiaforrások keretezésének változását, és hogy a biztonságiasítás folyamata mennyiben befolyásolta az események alakulását.

A biztonságiasítás eszközének alkalmazása rendre felmerül a vizsgált időszakban, az EU biztonsági környezetének változása miatt indokoltnak is tűnik. Az elsődleges és a másodlagos források alapján megállapítom a koppenhágai iskola szerinti biztonságiasítás elméleti kereteinek való megfelelést, ¹⁶ áttekintem, hogy az elmélet kritikái mennyiben helytállóak, ¹⁷ és megfeleltetem a biztonságiasítás összetevőit az energiabiztonság kritériumainak. ¹⁸

Bevezetem a diskurzus vizsgálatához a keretezést (framing), ami a biztonságiasítás eszköze is lehet, amikor egy politikai kérdés kap biztonsági keretezést, azaz egy interszubjektív jelentésalkotás hoz létre egy biztonságra fókuszáló gondolkodásmódot, és alakítja a probléma természetét és a kezelésére irányuló lépések percepcióját. ¹⁹ A keretezés szintén illeszkedik a konstruktivizmushoz kapcsolódó nyelvi eszköztárba, de emellett hangsúly kerülhet a biztonságiasítás folyamatára is (1. ábra). Ezen belül a szakpolitikai keretezést alkalmazom, ami egyes szakpolitikák interpretációjával foglalkozik, létrehozva egy olyan interszubjektív valóságot, amely folyamata végül megteremt a cselekvés alapjait. ²⁰

A kutatásom szakpolitikai fókusza az energiapolitikából kiindulva jut el a közös kül- és biztonságpolitika területére, követve a megújuló energiaforrások szabályozási környezetét. Számos ponton érintek továbbá klímapolitikával összefüggő kérdéseket, de kifejezetten azzal a szándékkal, hogy ezzel a megújuló energiaforrások szerepének vizsgálatát segítsem. Ugyancsak érintek közgazdaságtudományi és természettudományi kérdéseket, ami a kutatási téma interdiszciplináris jellegéből adódik.

Az EU megújuló energiaforrásokra vonatkozó törekvéseinek megértéséhez áttekintem az energiaátmenethez kapcsolódó legfontosabb folyamatokat, és kiemelek egyes tagállamokat. A tagállami modellek esetében azt vizsgálom, hogy milyen szempontok szerint alakítják energiamixüket, a megújuló energiaforrások milyen szerepet töltenek be az energiabiztonságban, de különösen arra fókuszálok, hogy a megújuló energiaforrások a biztonságpolitika irányait mennyiben határozzák meg. Lengyelország bármennyire is

¹⁶ Buzan, Wæver, és De Wilde, *A New Framework For Analysis*, 23–26.

¹⁷ Heinrich és Szulecki, „Energy Securitisation: Applying the Copenhagen School’s Framework to Energy”.

¹⁸ Szulecki, „Securitization and State Encroachment on the Energy Sector”.

¹⁹ Stepka, „Securitisation as the Work of Framing”, 34.

²⁰ Stepka, 35–36.

törekszik az energiafüggetlenség elérésére,²¹ a szén kivezetését²² a nukleáris energia fejlesztésével tervezi megoldani,²³ a megújuló energiaforrásokkal nem számol érdemben.²⁴ Németország elkötelezettsége a megújuló energiaforrások mellett példaértékű,²⁵ közben azonban erősen kitetté vált az orosz földgázimportnak.²⁶ Dánia ezzel szemben az 1973-as olajválságot követően kezdett olyan energiapolitikát bevezetni, amely biztosítja számára az energiafüggetlenség megteremtését.²⁷ Később a klímaváltozás és az energiabiztonság jelentette kihívásokra válaszul fordult a megújuló energiaforrások felé, mára vezető szerepet tölt be az energiaátmenetben.²⁸

A megújuló energiaforrások uniós térnyerésének időszaka jelenti a vizsgálat fókuszának elsődleges időintervallumát, és bemutatom azt is, hogy milyen folyamatok vezettek az EU energiapolitikai, klímapolitikai, majd kül- és biztonságpolitikai irányváltásaihoz. Mivel az EU megalakulása is energiapolitikai alapokra épül, így a kezdetektől, a Párizsi Szerződés 1951-ben történt aláírásától kezdve áttekintem ennek a fejlődéstörténetét, fókuszálva a megújuló energiaforrások megjelenésére és változó szerepére. Miután tehát leszűkítem az időbeli keretet, a további vizsgálatom időintervallumai a stratégiai dokumentumokban megjelent irányváltásokat követik, illetve meghatározó eseményekhez kapcsolódnak. Az adatgyűjtésnek ezen forrásai alapján vizsgálom meg a diskurzus alakulását a 2000-es évektől kezdve egészen a kutatás lezárásának időpontjáig, 2023. február végéig, azaz egy évvel azután, hogy az Oroszországi Föderáció háborút indított Ukrajna ellen.

Az elvégzett vizsgálat tömör leírása fejezetenként

Az értekezés első fejezete a bevezetés, majd a második fejezet áttekinti a szakirodalmat. külön figyelmet fordítva az energiabiztonság fogalmára, értelmezésére az EU kontextusában. Kiemelten foglalkozik a megújuló energiaforrások témájával is, áttekintve a szakirodalmat mind az energiabiztonság, mind a nemzetközi rendszer szempontjából.

Az értekezés harmadik fejezete az EU nemzetközi szerepére és energiapolitikájára vonatkozó elméleteket veszi sorra. Az elemzés elméleti keretét a nemzetközi kapcsolatok nagy elméletei

²¹ Siddi, „Identities and Vulnerabilities: The Ukraine Crisis and the Securitisation of the EU-Russia Gas Trade”, 264–65.

²² Eurostat, „Coal Production and Consumption Statistics”.

²³ Kosc, „Poland Gives Details on \$20B Nuclear Power Bid”.

²⁴ Ember, „Poland | Electricity Transition”.

²⁵ Wettengel, „Renewables Covered More than Half of German Electricity Consumption in First Half of 2023”.

²⁶ Wettengel, „Nord Stream 2 – Symbol of Failed German Bet on Russian Gas”.

²⁷ Danish Energy Agency, „The Danish Energy Model”.

²⁸ International Energy Agency, „Denmark - Countries & Regions”.

közül a konstruktivizmus adja, de érint az energiapolitikához, a megújuló energiákhoz, illetve az energiabiztonsághoz kapcsolódóan más megközelítéseket is. Keretet biztosított továbbá az is, hogy az EU létrejötte és fejlődése jelentős elméleti munkákat eredményezett, így számos kisebb fogalmi koncepció is segíti az elemzést. Végül kiemelten fontos a konstruktivizmus és azon belül a koppenhágai iskola szektoriális elméletéhez kapcsolódva a nyelvi eszközök alkalmazása komplex folyamatok megértéséhez. A biztonságiasítás, a diskurzuskövetés és a szakpolitikai keretezés mind nyelvi eszközökre épülnek, amelyek a kutatás alapjait képezik.

Az értekezés negyedik fejezete az EU energiapolitikája és az energiaátmenet történetét tekinti át, az energiabiztonság tartalmának megváltozásával párhuzamosan kitér a közös kül- és biztonságpolitika fejlődésére, és külön hangsúlyt helyez a megújuló energiaforrások megjelenésére és szerepére. A klímaváltozás új szempontokat hozott az uniós energiapolitikába, így a megújuló energiaforrások több szakpolitika részévé váltak, és érintenek meghatározó energiabiztonsági és klímapolitikai fejleményeket. A fejezet arra keresi a választ, hogy hogyan alakult a diskurzus a megújuló energiaforrások és a közös kül- és biztonságpolitika kapcsolatában az energiapolitikán keresztül.

Az értekezés ötödik fejezete az energia szerepét és az EU energiára vonatkozó biztonságpercepciójának megváltozását vizsgálja a közös kül- és biztonságpolitika összefüggéseiben, különös tekintettel az energiaimport-függőségből adódó válságokra. Kiemelten foglalkozik a 2006-ban és 2009-ben történt tranzitvitákkal, a 2014-ben történt krími válsággal, valamint 2022-ben az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborújával. Bemutatja, hogy az energiapolitika és a közös kül- és biztonságpolitika viszonyrendszere túllépve a stratégiai dokumentumokban foglalt alapvetéseken, hogyan jelenik meg a biztonsági gondolkodásban, az energiabiztonság és az energiára vonatkozó biztonságpercepció átalakulása milyen változásokat eredményez a biztonsági diskurzusban, milyen keretezés vezet a szakpolitikai változásokhoz, illetve hogy a megújuló energiaforrások hogyan kapcsolódnak ezekhez a folyamatokhoz. Kitér továbbá a megújuló energiaforrások és az EU belső biztonságának összefüggéseire.

Az értekezés hatodik fejezete arra keresi a választ, hogy az EU hogyan pozicionálja magát a globális klímaváltozás kontextusában építve a megújuló energiaforrásokra, és hogyan használja fel a klímaváltozás elleni globális küzdelemben a vezető szerepét a kül- és biztonságpolitikai célok eléréséhez. Tehát a kutatás kifejezetten nem a klímapolitikára fókuszál, hanem azt mutatja be, hogy a megújuló energiaforrások hogyan váltak a

klímaváltozás elleni küzdelem eszközeként először energia- és klímadiplomáciai eszközzé, majd a közös kül- és biztonságpolitika eszközévé. Először megvizsgálom, hogy az energiaátmenet hogyan rendezi át a globális hatalmi viszonyokat, majd áttekintem az EU szerepét a változó globális környezetben, továbbra is az energiabiztonság és a megújuló energiaforrások tematikáját követve, majd az energiaátmenet és a megújuló energiaforrások terjedésének várható globális következményeit veszem át a béke és a biztonság szempontjából. Végül megvizsgálom, hogy a globális energiaválság milyen következményekkel jár a kutatás tematikájának relevanciájában, és áttekintem a közös kül- és biztonságpolitika előtt álló kihívásokat a klímaváltozás elleni küzdelemben.

A hetedik fejezet bemutatja azokat a folyamatokat, amelyek az energiaátmenet, a megújuló energiaforrások integrációja, valamint az energiabiztonság szempontjából meghatározóak a tagállami szakpolitikák alakításában. A tagállami példákon keresztül jól láthatóak az eltérő érdekekből adódó modellek a megújuló energiaforrások szerepére az energiabiztonság biztosításában.

A nyolcadik fejezet zárja le a kutatást az összegzett eredményekkel és következtetésekkkel, a hipotézisek kiértékelésével, az új tudományos eredmények bemutatásával, valamint az ajánlásokkal.

Összegzett következtetések

Összességében a disszertáció elemzési keretei illeszkedtek a kutatási célok megvalósításához, a konstruktivizmus biztosította nyelvi eszközökkel tekintettem át az EU esetét vizsgálva a megújuló energiaforrások szerepének változását és az ehhez kapcsolódó percepciókat az energiabiztonság koncepcióján keresztül. Az energiabiztonság számos definíciós megközelítése közül Aleh Cherp és Jessica Jewell definíciója, mely szerint az energiabiztonság: „*a létfontosságú energiarendszerek alacsony sebezhetősége*”,²⁹ bizonyult alkalmasnak a megújuló energiaforrások és az energiaátmenet értelmezésére azzal, hogy társadalmi, politikai, tudományos platformokat nyit az egyes energiarendszerek és sebezhetőségeik feltárására. Az EU esetében azt is fontos hozzátenni, hogy az energiabiztonság jelentése nagyban függ az adott értelmezési környezettől, mert energiabiztonsági törekvéseiben a biztonságot a diverzifikációval azonosítja, ami a magasfokú importfüggőségére vezethető vissza.

²⁹ Cherp és Jewell, „The Concept of Energy Security”.

Az EU energiapolitikája és az energiaátmenet történeti áttekintéséből az látszik, hogy a megújuló energiaforrások 1981-ben jelentek meg az uniós dokumentumokban, és ekkor diverzifikációs eszközt jelentettek. Az importfüggőség kérdése már az 1960-es évektől szerepelt az uniós energiapolitika napirendjén, a klímaváltozás ekkor még nem volt szempont. A 2000-es évektől kezdve jelent meg az EU energiapolitikájában az energiabiztonság tágabb értelmezése, amely magában foglalja a megújuló energiaforrások alkalmazását és az energiahatékonyságot, és érinti a klímapolitikai célokat, míg korábban az energiabiztonság európai értelmezése megegyezett az ellátásbiztonsággal.

A megújuló energiaforrások uniós támogatásában a Bizottság 2006-ban kiadott zöld könyve mutatja a fordulatot, ez volt az első olyan átfogó uniós szintű energiapolitikai dokumentum, ami a három alappillérrel, az ellátásbiztonsággal, a versenyképességgel és a környezeti fenntarthatósággal foglalkozott, és a következő évek energiapolitikai lépéseinek előkészítéséül is szolgált. A zöld könyv továbbá európai fordulatnak tekinthető a megújuló energiaforrások irányába, valamint arra is ráirányítja a figyelmet, hogy az importfüggőség mellett súlyos kockázatot jelent a függőség az instabil régióktól. A 2007-ben aláírt lisszaboni szerződésben külön fejezetet kapott az energiapolitika, szintén 2007-ben az Európai Parlament állásfoglalást tett közzé, melyben leszögezik, hogy létfontosságúnak tartják, hogy az EU továbbra is vezető szerepet vállaljon a klímaváltozás elleni globális küzdelemben, amelynek része az is, hogy a megújulóenergia-technológiák bekerüljenek az uniós külkapcsolatokba.

2009-ben lépett életbe a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról szóló irányelv, amely egy kifejezetten újító szakpolitikai lépésnek tekinthető. Ez volt az első olyan uniós direktíva, ami kötelező erejű célszámokat rendelt el a tagállamok számára a megújuló energiák részarányára az energiamixben, és egyben ambiciózus célokkal ösztönözte a megújulóenergia-technológiák területén az innovációt és a befektetéseket az EU-ban.

A 2000-es évek közepén tehát az EU-s energiapolitikában hangsúlyosan jelent meg a fenntarthatóság és a klímavédelem, és arra épített, hogy az egyre dráguló fosszilis energiaforrások mellett a megújuló energiák gyorsan versenyképesé váljanak. Elindultak tehát az energiapolitikai reformok, olcsóbb energiaárakat célozva, amivel csökkenthető az importfüggőség, javul az energiabiztonság, mindezek pedig hozzájárulnak a klímaváltozás elleni globális küzdelemhez is.

A Bizottság az Oroszországi Föderációtól való importfüggőséget a 2000-es évek környékén még pozitívként jellemezte, a gázellátás biztonságának percepciójában a 2006-os és 2009-es gázellátási zavar hozott fordulópontot, ráirányítva a figyelmet az energiabiztonságra. A válság hatására előrelépés történt a belső piac integrációjában a gázellátás biztonsága érdekében, az integráció a tagállamok külkapcsolataira azonban nem terjedt ki, egyes tagállamok elleneztek további energiabiztonsági lépések uniós szintre emelését, így nem született közös energiabiztonsági és energia-külpolitikai stratégia. A megújuló energiaforrások nem szerepeltek az energiabiztonsági kihívásokra adott válaszok között. A Bizottság olvasatában azonban a megbízhatóság, az energiabiztonság több definíciójának összetevője eltűnt az EU-orosz energiakapcsolatokból, ami szintén a biztonságpercepció megváltozását jelöli.

A globális pénzügyi válság és az Egyesült Államokban zajló palaolaj- és palagázforradalom nem várt akadályokat gördített a megújuló energiaforrások terjedése elé, megváltoztatta a nemzetközi piaci és biztonsági környezetet, ami hozta magával a megújuló energiaforrások és az energiahatékonysági megoldások árának emelkedését. A megújuló energiaforrások integrációja így klíma és környezeti kérdésből gazdasági kérdéssé alakult. Miután az EU meghozta a döntést az ambiciózus vállalásairól és az ehhez szükséges szakpolitikai lépésekről, már nem létezett számára visszaút.

2014-ben az Oroszországi Föderáció annektálta a Krím-félszigetet, az EU válaszul megfogalmazott energiabiztonsági stratégiája már foglalkozik a megújuló energiaforrások szerepével az energiamixben, eszközként kezeli az importfüggőség csökkentésében és a klímaváltozás elleni küzdelemben. A stratégia egyértelmű irányváltást is mutat az Oroszországi Föderációval való kapcsolatban, de az Oroszországi Föderáció új szerepe az EU stratégiai dokumentumaiban nem esett egységes megítélés alá. 2014-ben az energiabiztonsági stratégia nyíltan megkérdőjelezi a megbízhatóságát, 2015-ben az energiaunió stratégiája már kifejezetten óvatos. Az energiabiztonság biztosításában így a fókusz továbbra is a gázellátáson maradt. A tagállamok egy része az orosz energiainporthoz egy kényszerből adódó interdependenciaként viszonyult, mások egy könnyen elérhető lehetőségként tekintettek rá az olcsó energia megszerzéséhez.

2011 környékén történt a földgáz szerepére vonatkozó váltás a Bizottság szakpolitikájában, és ekkor kerültek a figyelem középpontjába a megújuló energiaforrások, az energiahatékonyság és az elektrifikáció. A Bizottságnak egyensúlyozni kellett az energiaellátás biztonsága és az energiaszektor zöldítése között, és a Párizsi Megállapodás létrejötte után vált egyértelművé,

hogy a befektetés a földgázinfrastruktúrákba nem feltétlenül lesz már megtérülő, mert a Bizottság a földgázt már nem tekinti az energiaátmenet eszközének. A földgáz szerepe az energiamixben tehát már csak az maradt, hogy biztosítsa az ellátás biztonságát, de a hosszabb távú tervezés a teljes kivezetésről szólt úgy, hogy alacsony kibocsátású és klímabarát energiahordozóval, például hidrogénnel vagy biometánnal lehessen helyettesíteni.

2015 után megváltozott a biztonságpercepció, az energiapolitika és az energiabiztonság kérdéseinek megoldására az integráció mélyülése jelentett választ. Az energia- és klímapolitika egyre szorosabban kapcsolódott, amelyek főszereplője a megújuló energiaforrások támogatása lett, és ezt látták az energiaunió sikere zálogának. A tagállamok és az uniós intézmények közti összhang megteremtését az energiapolitikában nagyban akadályozta a tagállamok energiafüggőségéből adódó sebezhetősége, ami megnyilvánult az eltérő energiamixekben, az energiaimport-függőségben és a diverzifikációban, így a Bizottság számára az energiabiztonság a külkapcsolatok egyik prioritásává vált.

A 2019-ben bemutatott Európai Zöld Megállapodás klímavédelmi stratégiaként napjainkig meghatározza az érintett uniós szakpolitikákat azzal a céllal, hogy az EU 2050-re klímasemleges legyen. Az Európai Zöld Megállapodás messze túlmutat az EU gazdaságán, alapvető változásokat hoz az Unió és a kereskedelmi partnereinek kapcsolatában, és így szerves részét képezi a külpolitikának.

2022 februárjában az Oroszországi Föderáció megtámadta Ukrajnát, és az EU energiafüggőségét gazdasági és politikai fegyverként használta az EU ellen. Az EU az így kialakult energiaválság hatására felgyorsította a döntéshozatalt, és megoldásként igyekszik mihamarabb függetlenedni az orosz fosszilis energiaforrásoktól, és felgyorsítani az energiaátmenet folyamatát. Fordulópontot jelent, hogy a háború áthelyezte az orosz energiaimport-függőség kérdését az energiapolitika agendájáról a kül- és biztonságpolitikára, és ráirányította a figyelmet, hogy a fosszilis energiahordozók milyen sebezhetővé tették az EU-t. Először emelték be a megújuló energiaforrásokat a függetlenedés eszközeként, felgyorsítva az energiaátmenetet. A háborúra válaszul született REPowerEU részeként először született külön stratégia is az EU külső energiaügyi szerepvállalásáról, ami összekapcsolja az energiabiztonságot a globális energiaátmenettel az energiakülpolitikán és az energiadiplomácián keresztül.

Az EU-t a háború a megújuló energiaforrások integrációjára vonatkozó szakpolitikák szempontjából nem érte felkészületlenül. Bár felmerült a biztonságiasítás alkalmazása, az EU

mégsem élt ezzel az eszközzel. A megújuló energiaforrások térnyerését támogató szakpolitikák alakítása 2006. óta zajlik, így biztonságiasításra nem volt szükség még akkor sem, amikor egy háborús helyzet következtében megváltozott a biztonsági környezet, és biztonságiasodott a diskurzus. A Bizottság a megújuló energiaforrások pozitív keretezésével, és a narratíva következetes képviselésével előkészítette a szükséges támogatást a céljai eléréséhez.

A folyamat követéséből az derült ki, hogy a Bizottság az uniós polgárok felé közvetlenül is kommunikál, hogy a narratívái és az üzenetei mindenkire eljussanak. Ezzel hosszabb távon képes a szakpolitikai céljainak megfelelő társadalmi támogatottságot megszerezni, így az uniós polgárok aztán a saját nemzeti döntéshozóikon kérik számon a közösségi szinten kitűzött célok végrehajtását. A folyamat éppen a biztonságiasítás iránya ellenében hat. Biztonságiasítás esetében egy felülről irányított, a politika eszköztárából kiemelt, és a normál ügymenet fölé helyezett kérdésnek kéne konszenzust szerezni a tagállamok körében, aminek azonban éppen az energiapolitikában rendkívül kicsi az esélye, hiszen az uniós döntéshozatalban meghatározó a konszenzus szerepe, ezért igyekezik elkerülni a konfliktusokat. A szakpolitikai keretezéssel azonban egyszerre lehet megszólítani a döntéshozókat és a szakmai célcsoportot, valamint a lakosságot, így egy szélesebb réteg válik az interszubjektív valóság részévé, és a biztonságiasítás eszközének alkalmazása nélkül, lentől felfelé mutató irányba is elindul egy folyamat, amely az interakció, a cselekvés vagy a társadalmi támogatottság megszerzésének irányába hat. Összességében magának a diskurzusnak az alakítása elősegíti annak a politikai környezetnek a kialakulását, amelyben a szakpolitikai lépések megtételéhez szükséges támogatás megszületik.

Az energiabiztonság biztosításához nem elegendő az az eszközrendszer, amelyet az 1970-es évek olajválságainak hatására kidolgoztak, ma már a klímaváltozás elleni küzdelmet is szem előtt kell tartaniuk az energiaválság megoldásához, ami új szakpolitikai megközelítést igényel. Az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborújának hatására az első valóban globális energiaválság zajlik, ami azonban példátlan lendületet adott a megújuló energiaforrások terjedésének és az új technológiák alkalmazásának. A napenergia és a szélenergia versenyképességét tovább javította úgy, hogy közben megemelkedett a fosszilis tüzelőanyagok ára. Az energetikai beruházások jelenleg nem érik el a kívánt mértéket sem a megújuló, sem a tradicionális energiahordozók terén, így állami beavatkozásra lehet szükség ahhoz, hogy a magánszektor érdekelt legyen az energiabiztonság biztosításához szükséges infrastruktúrák fejlesztésének finanszírozásában.

Az EU 2010-es évek elején bekövetkezett stratégiai fordulata az ENSZ kereteiben és bilaterális kapcsolatokon keresztül folytatott klímadiplomáciában új és ambiciózus részvételt mutat, ami tudatos válasz a változó globális környezetre nemcsak a klímapolitikában, hanem a geopolitikában is. A megújuló energiaforrások terjedése alapjaiban rendezi át a geopolitikai viszonyokat, ahogy a fosszilis energiahordozókra épülő status quót az energiaátmenet dinamikája megkérdőjelezi, és az átalakulásból lesz, aki nyertesként, mások vesztesként jönnek ki.

Az energiaátmenet időszaka jelentősen eltér a kitűzött cél, az alacsony kibocsátású gazdaság elérésével létrejövő rendszertől. Az EU-nak arra is fel kell készülnie, hogy az ambiciózus klímacélok és az energiabiztonság felé vezető út nem tud mindvégig megfelelni az energiabiztonság szempontjainak, még ha csak átmenetileg is. Egy válsághelyzet megteremtheti azokat a körülményeket, amelyek a szükséges energia biztosítása érdekében háttérbe szorítják a környezetvédelmi szempontokat. Ez azonban elkerülhető, mert ahogy az energiaátmenet halad előre, a klímaváltozás elleni küzdelmet az hátráltatja jobban, ha nem fordítanak elegendő figyelmet az energiabiztonságra. Az üvegházhatású gázok csökkentése azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy javul az energiabiztonság, és fordítva is igaz ez az állítás, hogy az energiabiztonság javulása nem feltétlenül jelenti az üvegházhatású gázok csökkentését.

Egyelőre nem látszik pontosan, hogy a megújuló energiaforrások milyen hatást gyakorolnak majd a globális békére is biztonságra. Az átállás folyamata során a hozzáférést a megújulóenergia-technológiák nyersanyagaihoz, valamint a megújulók integrációját komoly kockázatnak megítélők kiújult konfliktusokra számítanak. A lecsökkent konfliktusok mellett érvelők szerint a határokon belül megtermelt energiaforrásokkal csökken az államok közti konfliktusok esélye. Az EU számára a fosszilis energiahordozók kiváltása és az átállás megújuló energiaforrásokra jelentős gazdasági és társadalmi előnyökkel jár.

Az uniós tagállamok példáján keresztül az látszik, hogy az energiabiztonság megvalósításának útját nagyon eltérően látják, és ahogy az elemzés az EU esetében is megmutatta, a tagállamokban is egymástól függetlenül fejlődik és halad előre az energiapolitika és a biztonságpolitika. A megújuló energiaforrások integrációja pedig akkora terhet jelent számukra, hogy kénytelenek az energiaátmenet felé vezető úton köztes lépéseket alkalmazni, mint például a valóban elkötelezett Németország esetében a magas szén-dioxid-kibocsátással járó szénerőművek rendszerbe állítása.

Az EU szempontjából kulcsfontosságú, hogy hogyan működik együtt azokkal az országokkal, amelyekről a fosszilis energiahordozókat szerzi be, mert a várakozások szerint a nagy olajexportőröket érinti a leghátrányosabban az átalakulás. Jellemzően Szaúd-Arábia és az Oroszországi Föderáció kerülnek elő példaként, de míg Szaúd-Arábia a gazdasága diverzifikációjára készül, az orosz gazdaság nincs felkészülve arra, hogy a szükséges reformokkal átalakítsa a fosszilis energiák exportjára alapuló gazdaságát, modernizáció nélkül viszont elveszítheti energiahatalmi pozícióját függetlenül attól, hogy az Ukrajnában zajló háború milyen eredménnyel zárul.

Az energiaátmenet hatására kialakuló új geopolitikai erőviszonyokban az EU célul tűzte ki, hogy 2050-re az első klímasemleges kontinensé váljon, ezzel erősítve ambícióját a globális vezető szerepre a klímaváltozás elleni küzdelemben, a megújulóenergia-technológiákban és az innovációban, amelyek növelik nemzetközi befolyását, biztosítják energiahatalmi szerepét, és hozzájárulnak az energiabiztonság javulásához.

A szakirodalom nem ad választ arra, hogy valóban sikerült-e az EU-nak a klímaváltozás elleni globális vezetős szerep megszerzése, de az uniós célok elérése érdekében nem ez a szempont a meghatározó. Az EU önmagát pozicionálja erre a szerepre, ezzel keretezi a területen végzett nemzetközi tevékenységét és a globális klímavédelmi rendszerben az ambícióját, ami biztosítja számára, hogy egy változó globális környezetben, ahol alapvetően rendeződnek át a hatalmi viszonyok, továbbra is partnerként tekintsenek rá.

Az EU-nak a céljai eléréséhez új partnerségek kialakítására van szüksége, hogy a fosszilis energiahordozók kiváltásához biztosítsa a hozzáférést a zöld technológiákhoz és a kritikus nyersanyagokhoz úgy, hogy ne kerüljön újra importfüggőségbe az új ellátási láncok kialakítása során. Az új kihívások között szerepel továbbá, hogy a villamosenergia-hálózatok fejlődésével a digitalizáció, a kiberbiztonság és a mesterséges intelligencia kérdései új jelentést kapnak, ami azonban nemcsak a megújuló energiaforrásokat érinti, hanem tekintettel a 21. század technológiáira, az energiatermelés és -elosztás legnagyobb részét.

Új tudományos eredmények

1. Átfogó elemzést készítettem magyar nyelven a nemzetközi biztonsági tanulmányokon belül a megújuló energiaforrások és az energiabiztonság témájáról. A megújuló energiaforrások terjedése a következő évtizedek meghatározó folyamata, és a biztonság számos dimenzióját közvetlenül érinti és befolyásolja. Az EU szerepe a globális klímaváltozás elleni küzdelemben, ezen belül pedig a megújuló energiaforrások minél szélesebb körű alkalmazása példaértékű, ugyanakkor – ahogy arra az értekezés is rávilágít – olyan kihívásokkal kell még szembenézni, amelyek megoldásához a tudományos eszközök alkalmazása közelebb tud vinni, különösen interdiszciplináris megközelítésben.
2. A disszertációban bemutattam, hogy a megújuló energiaforrások és az EU közös kül- és biztonságpolitikája között hosszú ideig egyirányú kapcsolat állt fenn, melyben az energiapolitika haladt az élen, és a biztonságpolitika követte passzívan, ez azonban megváltozott, az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen 2022-ben indított háborúja fordulópontot jelentett. A válságra válaszul megalkotott REPowerEU intézkedéscsomagba bekerült, hogy az átállás a megújuló energiaforrásokra eszközt nyújt a függetlenedésre az orosz fosszilis energiahordozóktól, ami megtörte a közös kül- és biztonságpolitika passzivitását.
3. Igazoltam, hogy az EU működésébe a megújuló energiaforrások integrációja területén nem illik a biztonságiasítás fogalma, bár a folyamat egyes lépései megjelennek a diskurzusban. Biztonságiasítás esetében a politika eszköztárából kiemelt, és a normál ügymenet fölé helyezett kérdésnek kéne konszenzust szerezni a tagállamok körében, aminek azonban éppen az energiapolitikában az eltérő tagállami érdekek miatt rendkívül kicsi az esélye. Helyette úgy alakítja a narratívát, hogy az támogassa a szakpolitikai céljait. A szakpolitikai keretézéssel egy széles célcsoportot tesz az interszjektív valóság részévé, és szerzi meg a szükséges támogatottságot a megújuló energiaforrások integrációjának beemeléséhez a közös kül- és biztonságpolitika eszköztárába, még akkor is, amikor az Ukrajnában zajló háború megteremthetné a lehetőséget a biztonságiasításra.
4. A disszertációban igazoltam, hogy az EU energiabiztonsági percepciója az orosz energiaimport-függőség megítélésének átalakulásával megváltozott, és ez kedvezett a megújuló energiaforrások térnyerésének. Míg a 2000-es évek elején az EU-orosz energiakapcsolatokat a bizalom jellemezte, a 2006-ban és 2009-ben tapasztalt gázellátási

zavarok fordulópontot jelentettek a biztonságpercepcióban. 2014-ben a krími válság hatására megváltozott az uniós intézmények hozzáállása az orosz importfüggőséghez, és a diskurzus szintjén az energiapolitikával szoros összefüggésben kezdték kezelni a közös kül- és biztonságpolitikát. 2019-ben az Európai Zöld Megállapodás hatására a megújuló energiaforrások keretezése is nagyobb hangsúlyt kapott, túllépve a gazdasági kontextuson elkezdtek kötni az innovációhoz, a sikeres külkapcsolatokhoz, valamint a klímaváltozás elleni küzdelem kulcsfontosságú szereplőjeként emlegetik, és így a globális érdekérvényesítés eszközévé is vált. 2022-ben az Oroszországi Föderáció Ukrajna ellen indított háborúja hatására tovább erősödött az EU-orosz kapcsolatok keretezésében a tranzitviták során megjelent megbízhatatlanság hangsúlyozása, ami az energiabiztonsági percepció teljes átalakulását hozta magával, és változást eredményezett a korábban importfüggőségre épülő energiapolitikában is. A válságra válaszul megalkotott REPowerEU intézkedéscsomagba került be, hogy az átállás a megújuló energiaforrásokra nyújt eszközt a függetlenedésre az orosz fosszilis energiahordozóktól, ezért felgyorsítják az energiaátmenetet.

5. Az elemzésben bemutattam, hogy az EU a globális hatalmi viszonyok átalakulása és egy multipoláris rendszer létrejötte hatására új helyzetbe került a nemzetközi kapcsolataiban. Az olcsó orosz gáznak köszönhető gazdasági előnyöket a globális klímaváltozás elleni küzdelem vezető szerepe válthatja fel, emellett az EU törekszik arra is, hogy az energiaválságból való kilábalásnak is vezetője legyen. Az EU az energiaátmenet évtizedei és az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság létrejötte utáni időszak új kihívásaira a zöld technológiák, innovációk és egy igazságos és fenntartható fejlődés előmozdítása vezetőjeként kíván választ adni, és vezető szerepet betölteni a nemzetközi közösségben.

Az eredmények gyakorlati felhasználhatósága, ajánlások

A magyar nyelvű szakirodalom a nemzetközi biztonsági tanulmányok területén korlátozottan foglalkozik energiabiztonsággal, és még kevesebb publikáció érhető el a megújuló energiaforrások energiabiztonságban betöltött szerepéről. A kutatás így felhasználható az oktatásban elsősorban a biztonsági tanulmányok területén, de hasznos háttérrel adhat a nemzetközi tanulmányok, az energiapolitika, valamint ezeknek a témáknak az EU-val összefüggő területei számára.

Az uniós tagállamok eltérő energia- és biztonságpolitikai irányai megjelennek az energiabiztonsági döntésekben is. Az értekezésben bemutatott tagállami példák segíthetik az

EU más szakterületeivel foglalkozók perspektívájának szélesítését, hozzájárulhatnak ahhoz, hogy komplexebb képet kapjanak mind az EU, mind a tagállamok működéséről.

A különböző megújuló energiaforrások vizsgálata technológiai, erőforrásigény, geopolitikai szempontok, az egymással összekapcsolhatóság feltérképezése, befektetések, szaktudás oldalról további lehetőségeket hordoz magában, különösen annak fényében, hogy az EU tagállamai eltérő adottságokkal, így eltérő energiabiztonsági stratégiákkal rendelkeznek. Éppen ezért kiemelten fontos tisztában lenni az egyes tagállamok energiarendszereiben rejlő potenciálokkal, hogy ezek összehangolásával amellet, hogy javítani lehessen az EU és a tagállamok energiabiztonságát, érdemi hozzájárulást nyújthassanak a klímaváltozás elleni globális küzdelemhez. Fontos azt is szem előtt tartani, hogy a megújuló energiaforrások integrációja az energiarendszerekbe nemcsak technikai és gazdasági kérdés, amelyeket a megfelelő szakpolitikák alakítanak. Az energiaátmenet interdiszciplináris terület, így az energiabiztonság mellett olyan területek kutatása is fontos a megújuló energiaforrásokkal összefüggésben, mint a társadalmi hatások, a fenntartható közlekedés és városfejlesztés vagy az egészségügy.

A kutatás kiterjedt szakirodalmat dolgoz fel, amely felölel jelentős mennyiségű uniós szakpolitikai dokumentumot, áttekinti, értékeli, elemzi ezeket. Az elsődleges források mellett az értekezés nagy mennyiségű másodlagos forrást is feldolgoz, amelyeken keresztül bemutatja az energiabiztonság és a megújuló energiaforrásokat az energiabiztonsággal összefüggésben vizsgáló kutatók munkáit. Az értekezés így eszközrendszer nyújthat a szakpolitikák iránt érdeklődők széles köre számára, hangsúlyozva a téma aktualitását és interdiszciplináris jellegét.

Az elemzés lezárásakor az Ukrajnában zajló háború még számos kérdést tartogat, amelyekre csak megfelelő távlatból tekintve lehetséges adekvát választ adni, az itt felmerült témák alapot nyújthatnak a később esedékes következtetések megfogalmazásához.

A szerző publikációinak jegyzéke

Kiss Petra és Zsolt Melinda, szerk. *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője*. Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014.
<https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/8591/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>.

- Zsolt Melinda. „A 10 éves Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés”. In *NATO Partnerség 2014: A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője*, szerkesztette Kiss Petra és Zsolt Melinda, 136–52. Budapest: Nemzeti Közszerkesztési Intézet, 2014. <https://ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/8591/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=1&isAllowed=y>.
- Zsolt Melinda. „A jövő homályába vész az energiaszuverenitás megoldása: Az energiabiztonság szerepe Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában”. *Hadtudomány - A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata* XXX. évfolyam, sz. 2020/3. (2020): 3–16. <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2020.30.3.3>.
- Zsolt Melinda. „A Roszatom terjeszkedése: atomeróművek az orosz geopolitika szolgálatában”. *Átlátszó.hu*, 2019. július 3. <https://atlatszo.hu/kozpenz/2019/07/03/a-rozszatom-terjeszkedese-atomeromuvek-az-orosz-geopolitika-szolgalataban/>.
- Zsolt Melinda. „A szélenergia és a biztonságpolitika - A decentralizált termelés stratégiai előnyei”. In *Szélenergia a 21. században - és Magyarországon*, szerkesztette Munkácsy Béla, 31. Budapest: Energiaklub Szakpolitikai Intézet és Módszertani Központ, 2020. https://energiaklub.hu/files/study/Energiaklub_Sz%C3%A9lenergia%20a%2021.%20sz%C3%A1zadban_2.pdf.
- Zsolt Melinda. „A védelmi szféra zöldítése – nemzetközi kitekintés”. *Felderítő Szemle*, sz. XVI. 3-4. (2017): 188–201. <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2017-3-4.pdf>.
- Zsolt Melinda. „Az energiabiztonság szerepe a NATO-ban”. In *A mai NATO: A szövetség helyzete és feladatai*, szerkesztette Szenes Zoltán, 150–67. Budapest: HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., 2021.
- Zsolt Melinda. „Energiabiztonság az Európai Unióban – Megújuló energiák az Európai energiabiztonsági stratégiában”. *A hadtudomány és a 21. század Doktoranduszok Országos Szövetsége, Hadtudományi Osztály* (2018): 297–311.
- Zsolt Melinda. „Energiapolitika”. In *Az Európai Unió szakpolitikai rendszere*, szerkesztette Ördögh Tibor, 249–64. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022.

Zsolt Melinda. „Energy Security”. *EUSecure MOOC: Interdisciplinary training on EU security, resilience and sustainability*, 2023. <https://www.eusecure.org/courses>.

Zsolt Melinda. „Energy Security in Times of Crisis”. In *Security, Resilience and Sustainability of the European Union*, 247–62. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023. <https://webshop.ludovika.hu/termek/konyvek/tarsadalomtudomany/security-resilience-and-sustainability-of-the-european-union/>.

Zsolt Melinda. „Európa, a megújuló energiák élharcosa: Claude Turmes: Az energiaszektor átalakítása: lehetőség Európa számára című könyv bemutatása”. *Európai Tükör: Az Integrációs Stratégiai Munkacsoport kéthavonta megjelenő folyóirata* XXI. évfolyam, sz. 2018/2. szám (2018): 91.

Zsolt Melinda. „Katonai szolgálatra kötelezik az ultraortodox zsidó férfiakat Izraelben”. *Biztonságpolitika: biztonságpolitikai szakportál*, Kisebbségek a hadseregben I., 2013. http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1375084866_Zsolt_Melinda_Kisebbségek_a_hadseregben_I_ultraortodox_zsido_ferfiak_-_biztonsagpolitika.hu.pdf.

Zsolt Melinda. „Nők az izraeli hadseregben”. *Honvédségi Szemle: A Magyar Honvédség központi folyóirata* 142. évfolyam, sz. 2014/I. szám (2014): 46–57.

Zsolt Melinda. „Nők harcoló alakulatoknál – az Egyesült Államokban és Izraelben”. *Biztonságpolitika: biztonságpolitikai szakportál*, Kisebbségek a hadseregben II., 2013. http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1375084866_Zsolt_Melinda_Kisebbségek_a_hadseregben_I_ultraortodox_zsido_ferfiak_-_biztonsagpolitika.hu.pdf.

Zsolt Melinda. „The Yom Kippur War and the failure of the Israeli Intelligence”. *Tradecraft Review - Periodical of the Military National Security Service* 2014/1 (2014): 73–84. https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2014_1_spec.pdf.

A doktori értekezés benyújtójának szakmai-tudományos életrajza

Zsolt Melinda Budapesten született. Az érettségi bizonyítvány megszerzése után a Jeruzsálemi Héber Egyetemen folytatta tanulmányait, először az Akadémiai Előkészítő Programot végezte el, majd az egyéves program keretében nemzetközi kapcsolatokat és politológiát tanult. Magyarországra visszatérve a Kodolányi János Főiskolán elvégezte a

média és kommunikáció szakot, és 2005-ben diplomát szerzett. Tanulmányait 2011-ben folytatta a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Karának biztonság- és védelempolitika mesterképzésén, diplomát 2013-ban szerzett az akkor már Nemzeti Közszerológati Egyetemen. A mesterképzés alatt a Közel-Kelettel, azon belül Izrael biztonság- és védelempolitikájával foglalkozott, diplomamunkájának témája Az arab tavasz hatása a palesztin-izraeli kapcsolatokra volt.

2013-ban felvételt nyert a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájába. Az első években Izrael biztonság- és védelempolitikáját kutatta, majd egy karrierváltásnak köszönhetően figyelme a megújuló energiaforrások irányába fordult, és 2016-ban megváltoztatva kutatási témáját az Európai Unió megújuló energiákra vonatkozó szakpolitikáival kezdett foglalkozni a közös kül- és biztonságpolitika összefüggésében.

2020-2021-ben elvégezte a Delfti Műszaki Egyetem online mikro mesterképzését Az energiaátmenet gazdaságtana az Európai Unióban címmel, melynek kereteiben napjaink energiapiacáival és a jövő dekarbonizált gazdaságával foglalkozott.

Tanulmányai során, kutatásainak eredményeként összesen 16 publikációja született, közülük 3 angol nyelven. Részt vett a NATO Partnerség című tanulmánykötet szerkesztésében, foglalkozott a védelmi szféra zöldítésével, az energiabiztonság és a geopolitika összefüggéseivel, az energiaátmenettel, valamint Magyarország energiabiztonságával. Írt könyvfejezetet az Európai Unió energiapolitikájáról, az energiabiztonság szerepéről a NATO-ban. Az EU Secure projektben angol nyelven könyvfejezetet írt az Európai Unió energiabiztonságáról, és részt vett a szintén angol nyelvű online tananyag elkészítésében.

Oktatási tapasztalatot szerzett több Biztonsági tanulmányok kurzusban, vezetett szemináriumot, tartott továbbá előadásokat angol nyelven az Európai Unió energiabiztonságáról, oktatott Közel-Kelet modult a Regionális biztonság kurzusban, valamint Izrael és a zsidóság modult a Civilizációs tanulmányok kurzusban. 2018-2019-ben a Nemzeti Közszerológati Egyetemen egyetemi tanársegédként dolgozott.

2005 és 2010 között az Index.hu hírportál politika rovatának újságírója és szerkesztője volt, ahol külpolitikai témákkal foglalkozott, és önálló környezetvédelmi rovatot vezetett, melyet 2009-ben Zöld Toll Díjjal ismertek el. 2011-ben kommunikációs szakemberként kezdett dolgozni, vezető tisztségeket töltött be több nonprofit szervezetnél, egyebek mellett az Energiaklub Szakpolitikai Intézet és Módszertani Központban és a Magyar

Energiahatékonysági Intézetnél. 2013-ban Hégető Honorka-díjat nyert társadalmi problémákat feltáró riportfilmjeiért.

2014 és 2017 között a versenyszférában helyezkedett el egy európai megújulóenergia-beruházásokkal foglalkozó vállalat kommunikációs vezetőjeként, így a magyarországi leányvállalat teljes körű kommunikációjáért is felelt. 2016-ban 6 részes dokumentumfilmsorozatot rendezett Az Európában gyártott bioetanol szerepe a klímavédelemben címmel. 2022 márciusától szabadúszóként stratégiai kommunikációs szakértőként dolgozik.

2013 óta tagja a Magyar Hadtudományi Társaságnak, ugyanebben az évben elvégezte az Euroatlanti Nyári Egyetemet. 2014-ben részt vett Az Európai Unió Közös Biztonság- és Védelempolitikájának orientációs kurzusán a bécsi European Security and Defence College szervezésében. 2016 óta a Magyar Kerékpárosklubban önkéntes munkát végez a fenntartható városi közlekedésért. 2019 óta részt vett számos uniós, energiabiztonsághoz köthető projektben (például EUSecure, RenoHUB, Hi-Smart). 2019 és 2022 között a Tarbut-ösztöndíj keretében társadalmi innováció vezető továbbképző programjában tanult.

Felsőfokú nyelvismerettel rendelkezik angol és héber nyelvből.